

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Wyższa Szkoła Handlowa
im. Bolesława Markowskiego
w Kielcach

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

PRAKTYCZNY PEDAGOG

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

PEDAGOGIKA OGÓLNA

doc. dr Lidia Pawelec

Techniki wychowania

SPIS TREŚCI

TECHNIKI ODDZIAŁYWAŃ WYCHOWAWCZYCH

I Techniki wymiany opinii

1. Technika „burzy mózgów”
2. Technika decyzji grupowej
3. Technika sondażu opinii
4. Technika swobodnej ekspresji słownej
5. Technika kontaktów międzyludzkich

II Techniki oparte na dramatyzacji

1. Technika socjodramatyczna
2. Technika gier dramatycznych
3. Technika dramy

III Techniki wzmacniania pozytywnego i negatywnego

1. Techniki wzmacniania pozytywnego
2. Techniki wzmacniania negatywnego

IV Techniki oddziaływań niewerbalnych

1. Technika swobodnej ekspresji plastycznej
2. Technika ignorowania zachowań niepożądanych

V Techniki organizowania czasu wolnego

1. Techniki rekreacji kulturalno – rozrywkowej
2. Techniki rekreacji twórczej
3. Techniki rekreacji fizycznej
4. Techniki rekreacji przez działalność społeczną

Techniki oddziaływań wychowawczych są to skonkretyzowane sposoby postępowania wychowawczego. Stanowią one zazwyczaj uszczegółowienie jednej lub kilku metod wychowania, a różnią się od nich zwłaszcza tym, że są z reguły szczegółowym opisem określonego postępowania wychowawczego.

Techniki poddaje się różnej klasyfikacji, np. ze względu na oddziaływania werbalne lub niewerbalne, wywieranie wpływu dyrektywnego lub niedyrektywnego albo podejmowanie działalności wychowawczej w sposób indywidualny lub grupowy.

Techniki oddziaływań wychowawczych obejmują w szczególności:

- techniki wymiany opinii,
- techniki oparte na dramatyzacji,
- techniki wzmacniania pozytywnego i negatywnego,
- techniki oddziaływań niewerbalnych,
- techniki organizowania czasu wolnego.

I TECHNIKI WYMIANY OPINII

Techniki wychowawcze, których cechą konstytutywną jest wymiana opinii dzieci i młodzieży, mają na celu głównie pogłębienie ich współżycia i współdziałania oraz bliższe ich poznanie. Składają się na nie takie techniki wychowania, jak:

- technika „burzy mózgów”,
- technika decyzji grupowej,
- technika sondażu opinii,
- technika swobodnej ekspresji słownej,
- technika kontaktów międzyludzkich.

Technika „burzy mózgów”

Technika „burzy mózgów” umożliwia dzieciom zgłaszanie własnych pomysłów dotyczących konkretnej sprawy. Odbywa się to w sposób swobodny i nieskrępowany. Jednocześnie świadomie unika się uzasadniania czy komentowania zgłaszanych pomysłów.

Technika ta na ogół przebiega w trzech kolejnych etapach:

- W pierwszym etapie ustala się i formułuje problem, jaki się pragnie rozwiązać, oraz zapoznaje się osoby biorące udział w „burzy mózgów” z obowiązującymi w niej zasadami. Problem określa się najczęściej w formie jednego ogólnego pytania i 2 – 3 pytań szczegółowych, które formułuje nauczyciel lub wychowawca.

- Drugi etap „burzy mózgów” polega na zgłaszaniu pomysłów w odpowiedzi na postawione pytania ogólne i pytania szczegółowe. Zgłasza się je zazwyczaj ustnie. Zaleca się także, aby każda osoba zgłaszała tylko jeden pomysł.
- Trzeci etap „burzy mózgów” pozwala na krytyczną ocenę zgłaszanych pomysłów. Odbywa się dopiero w drugim dniu lub później od chwili ich zgłoszenia

Technika decyzji grupowej

Technika decyzji grupowej jest to technika oddziaływań wychowawczych pomocna w przyswajaniu klasie lub grupie określonych norm współżycia i współdziałania. Pomaga ona w przewycięzaniu sprzeczności jakie zaistnieć mogą między przepisami regulaminowymi szkoły a normami społecznymi.

Istnieją różne odmiany techniki decyzji grupowej. Jedna z nich jest przeprowadzana z inicjatywy uczniów i obejmuje następujące etapy:

- ustalenie problemu,
- omawianie różnych aspektów nurtującego problemu,
- uświadomienie sobie strat, jakie poniesie za sobą brak rozwiązania problemu,
- zgłaszanie propozycji rozwiązania problemu,
- uświadomienie sobie korzyści wynikających z rozwiązania problemu,
- powzięcie wspólnej decyzji.

Druga odmiana techniki decyzji grupowej przeprowadzona jest z inspiracji nauczyciela ma następujący przebieg:

- poznanie przez nauczyciela panującej w klasie sytuacji pod względem poprawności zachowań uczniów,
- określenie przez niego niezbędnych zmian jakich domaga się obecna sytuacja wychowawcza w klasie,
- zaaranżowanie rozmów na temat zaproponowanych zmian i ulepszeń,
- powzięcie wspólnej decyzji.

Po przeprowadzeniu zarówno jednej, jak i drugiej odmiany techniki decyzji grupowej przewiduje się wspólną refleksję nad skutkami powziętej decyzji.

Technika sondażu opinii

Kolejną techniką wymiany opinii jest technika sondażu opinii. Jest ona próba uprzystępniania jednemu z uczniów klasy tego, jak „widzą” go jego koledzy. Szczególną wagę przywiązuje się do

sondaży pozytywnych. Pragnie się w ten sposób pogłębić u niego poczucie własnej wartości i zjednać mu nowych przyjaciół.

Wyróżniamy techniki sondażu pozytywnych i negatywnych opinii uczniów oraz techniki sondażu wyłącznie pozytywnych o nim opinii klasy lub grupy.

Technika sondażu pozytywnych i negatywnych opinii uczniów stosowana bywa wyłącznie wobec chłopców i dziewcząt powyżej 11. – 12. roku życia. Obejmuje cztery etapy:

- pierwszy etap polega na wyjaśnianiu celu, jaki przyświeca technice sondażu opinii,
- drugi etap dotyczy sondażu opinii na temat ujemnych stron zachowania kolegi,
- podczas trzeciego etapu przeprowadza się sondaż pozytywnych opinii o zachowaniu kolegi,
- czwarty etap dotyczy sformułowania wniosków końcowych przez nauczyciela. Wnioski te są przekazane do wiadomości klasy.

Drugi rodzaj – techniki sondażu wyłącznie pozytywnych opinii, zalecany jest szczególnie dzieciom i młodzieży społecznie nieprzystosowanym. Świadomie unika się zgłaszania negatywnych opinii. Po wypowiedziach dotyczących pozytywnych cech swojego kolegi podejmuje się próbę zastanowienia się nad sposobami pomocy opiniowanemu. W końcowej części zastosowanej techniki sondażu pozytywnych opinii o uczniu następuje podsumowanie zgłoszonych poprzednio wypowiedzi, ze szczególnym podkreśleniem cech dodatnich.

Technika swobodnej ekspresji słownej

Technika ta polega na umożliwieniu dzieciom i młodzieży swobodnego wyrażania swych myśli i uczuć w formie utworu pisemnego, a następnie na wspólnym omawianiu i doskonaleniu go zwłaszcza w warunkach zajęć lekcyjnych. Technika swobodnej ekspresji umożliwi również coraz lepsze poznawanie uczniów, ponieważ poprzez swoje pisemne utwory uczniowie prezentują swoje opinie w różnych sprawach. Poza tym ułatwiają im lepsze poznanie samych siebie. Zastosowanie tej techniki sprzyja także uatrakcyjnieniu lekcji.

Technikę swobodnej ekspresji słownej można przeprowadzić w różny sposób. Na ogół trudno przewidzieć jej przebieg. Niemniej jednak można wyodrębnić pięć kolejnych etapów:

- pierwszy – polega na zachęcaniu uczniów do samodzielnej twórczości w formie opowiadania lub wiersza,
- drugi – obejmuje przygotowanie swobodnych tekstów na tematy całkowicie dowolne,
- trzeci – dotyczy wyboru najciekawszych tekstów,
- czwarty – polega na poprawianiu i uzupełnianiu tekstów, które uznano uprzednio za wyróżniające,
- piąty – to praktyczne wykorzystanie poprawionych tekstów.

Technika kontaktów międzyludzkich

Na ta technikę składa się pewien zestaw różnych ćwiczeń, mających na celu między innymi rozwijanie umiejętności uczniów w uważnym słuchaniu swych rozmówców, umożliwienie im nabycia doświadczeń w nawiązywaniu bliskich kontaktów z innymi ludźmi i zapoznanie uczniów z zasadami poprawnego porozumiewania się oraz z przyswajaniem im tych zasad.

II TECHNIKI OPARTE NA DRAMATYZACJI

Są to techniki oparte na dramatyzacji, czyli odwołujące się do organizowania różnych akcji scenicznych wraz z dialogiem. Zalicza się do nich:

- technikę socjodramatyczną ,
- technikę gier dramatycznych,
- technikę dramy.

Technika socjodramatyczna

Technika ta polega na wspólnym omawianiu problemów nurtujących młodzież zwłaszcza z tytułu jej przynależności do określonej grupy i spontanicznym ich przeciwstawianiu w formie improwizowanej dramatyzacji. Osobliwą cechą techniki socjodramatycznej jest w szczególności spontaniczne odegranie sceniczne owych problemów. Dużą wagę przywiązuję się tu do spontaniczności twórczej. Wyzwalanie spontaniczności twórczej jest też pożądaną przeciwwagą w stosunku do tradycyjnych metod i technik oddziaływań wychowawczych, nastawionych głównie na przystosowanie chłopców i dziewcząt do „realnego” świata z wszystkimi jego utartymi stereotypami.

Technika socjodramatyczna przebiega w trzech etapach:

- omówienie nurtujących problemów ukazywanych na tle konkretnych przykładów,
- spontaniczne udramatyzowanie sytuacji,
- ustosunkowanie się do zaistniałych sytuacji.

Wyróżnia się kilka odmian techniki socjodramatycznej:

- *Technika lustrzana* – odtwarzanie sytuacji odzwierciedlających nurtujący młodzież problem,
- *Technika zamiany ról* – umożliwia pokrzywdzonemu odegranie roli tego, kto krzywdę wyrządził, a temu, kto krzywdę spowodował, odegranie roli pokrzywdzonego,
- *Technika postępowania na odległość* – przeprowadzana jest podczas nieobecności osoby, wobec której zamierza się zmienić nieprzychylną postawę grupy.

Technika gier dramatycznych

Technika gier dramatycznych różni się od poprzedniej celem i tematyką improwizowanej dramatyzacji. W zastosowaniu tej techniki uwzględnia się szersze znaczenie społeczno – kulturowe. Dotyczy ona zachowania uczniów poza obrębem klasy i szkoły.

Istnieją różne odmiany technik gier dramatycznych:

- Jedna z nich oparta jest w znacznej mierze na własnej wyobraźni i spontanicznej ekspresji dramatycznej dzieci i młodzieży. Każdemu uczestnikowi grupy umożliwia się czynny udział w improwizowanej dramatyzacji.
- Bardziej złożone od poprzedniej zabawy w teatr jest zaimprovizowanie istniejących stosunków interpersonalnych. Tego typu improwizacja jest pozbawiona wszelkich ograniczeń w czasie i przestrzeni.
- Kolejna odmiana oparta jest na tekstach przygotowanych przez młodzież w wyniku własnej twórczości literackiej lub też zaczerpniętych częściowo lub całkowicie z literatury. Teksty te poddawane są swobodnej inscenizacji.

Technika dramy

Technika dramy, czyli sposób organizowania procesu uczenia się, jak również sposób wielostronnego rozwijania osobowości dzieci i młodzieży. W tej technice przedmiotem improwizowanej dramatyzacji nie są przeżywane przez jej uczestników ich własne problemy. Są nimi przeważnie różnego rodzaju sytuacje konfliktowe wymyślone lub zapożyczone z literatury. Niekiedy technikę dramy utożsamia się z techniką gier dramatycznych. Jednak różnią się one między sobą stopniem złożoności spontanicznej dramatyzacji.

Wyróżnia się kilka technik dramowych:

- „*Rzeźba*” – uczestnicy w zespołach dwuosobowych „zamierają” w bezruchu, gdy ekspresyjnie udaje im się wyrazić określone uczucie, postawę lub sytuację.
- „*Płaszcz eksperta*” – umożliwia wchodzenie przez dzieci w role pedagogów, psychologów, socjologów, architektów, nauczycieli, duchownych, prawników. Celem ich jest np. opracowanie ekspertyzy na jakiś temat i zaprezentowanie jej w formie ustnej lub pisemnej.
- „*Stop – klatka*” – sposób dramy polegający na zatrzymaniu improwizowanego w grupie zdarzenia lub sytuacji.

III TECHNIKI WZMACNIANIA POZYTYWNEGO I NEGATYWNEGO

Pierwsze z nich służą rozwijaniu i pogłębianiu zachowań wychowawczo pożądanym, drugie natomiast są próbą przeciwstawienia się zachowaniom niepożądanym z wychowawczego i moralnego punktu widzenia.

Techniki wzmocnienia pozytywnego

Polegają one głównie na odwoływaniu się do pochwał i nagród w ściśle określony sposób. Są nimi:

- *Technika bezpośredniej gratyfikacji* – przewiduje odwoływanie się do wzmocnień zaraz po wystąpieniu szczególnych oznak poprawy w nauce lub zachowaniu. Najczęściej wykorzystywanymi wzmocnieniami są: wyrażenie pochwały i uznania, zwrócenie na ucznia szczególnej uwagi a także nagrody lub umożliwienie korzystania z pewnych uprawnień czy przywilejów.
- *Technika zawierania kontraktu* – polega na sporządzaniu umowy między wychowawcą i wychowankiem. Umowę zawiera się w formie ustnej lub pisemnej. Treść zawieranej umowy określa zadania i obowiązki jakie powinny być spełnione, jak również warunki ich spełnienia.
- *Technika sukcesywnej gratyfikacji* (ekonomia żetonów, wzmocnianie żetonowe, system żetonowy) – wzmocnienia pozytywnego dokonuje się najpierw za pomocą punktacji lub symbolicznych pamiątek, a dopiero później w formie nagradzania materialnego lub niematerialnego. Technikę tą zaleca się stosować wobec dzieci specjalnej troski.

Techniki wzmocnienia negatywnego

Jest to technika zdecydowanie mniej skuteczna niż każda z przedstawionych powyżej technik.

Należą do nich:

- *Technika szybkiej interwencji* – stanowi próbę natychmiastowego reagowania wychowawcy na niewłaściwe zachowanie ucznia, a także ogół dzieci i młodzieży. Reakcje nauczyciela na niewłaściwe zachowanie mogą być różne, ale za każdym razem uczeń jest dokładnie o nich informowany. Na ogół technika szybkiej interwencji wydaje się przydatna w przypadku sprzeciwiania się ucznia zasadzie ładu, porządku i karności.

- *Technika słownego upomnienia* – polega na dyskretnym i w miarę serdecznym zwracaniu zwracaniu uczniowi uwagi na jego niewłaściwe zachowanie. Ważne jest aby nauczyciel upominając ucznia zachował spokój. W ten sposób apeluje się do ambicji ucznia, nie uwłaczając jego godności osobistej.
- *Technika potrąconych punktów* – jest równoznaczna z przydzielaniem uczniowi określonej liczby punktów, które można utracić w wyniku niewłaściwych zachowań. Całkowita ich utrata pociąga za sobą przykre dla wychowanka następstwa.
- *Technika chwilowej izolacji* – polega na krótkotrwałym i uprzednio zapowiedzianym zawieszeniu ucznia w zajęciach. Technika ta może być stosowana zarówno wobec dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

IV TECHNIKI ODDZIAŁYWAŃ NIEWERBALNYCH

Do tego rodzaju technik należą: technika swobodnej ekspresji plastycznej i technika ignorowania zachowań niepożądanych.

Technika swobodnej ekspresji plastycznej

Technika ta stanowi samorzutne uzewnętrznianie swych przeżyć, doświadczeń i wiedzy o otaczającym świecie, za pomocą rysowania, malowania, lepienia, wycinania. Umożliwia wyrażanie w ten sposób przez dzieci i młodzieżowych myśli i uczuć, dotyczących wielu nurtujących ich problemów. Dzięki temu mogą niejednokrotnie „odstąpić” swoje przeżycia i doświadczenia na określony temat.

Istnieją różne odmiany techniki swobodnej ekspresji plastycznej. Niemal każda z nich rozpoczyna się od stwarzania sytuacji problemowej lub zadaniowej. Należy również pamiętać, że technika ta nie jest nauczaniem czy lekcją plastyki. Ma służyć odreagowaniu bolesnych napięć psychicznych chłopców i dziewcząt oraz lepszemu ich poznaniu.

Technika ignorowania zachowań niepożądanych

Technika ta polega na bagatelizowaniu przez nauczyciela lub wychowawcę drobnych i szybko przemieniających uchybień wychowanków. Niejednokrotnie dzieci zachowują się w sposób niepożądany w celu zwrócenia na siebie uwagi. W takim wypadku należy bagatelizować tego rodzaju zachowania, aby im się skutecznie przeciwstawić. Skuteczność stosowania techniki ignorowania zachowań niepożądanych jest tym mniejsza, im jest większy stopień zaawansowania ucznia w sprawianiu trudności wychowawczych.

Technikę ta stosuje się też w przypadku wybuchu gniewu i płaczu ucznia, przejawianej przez niego zawziętości, nadmiernej zależności, czyli wtedy, gdy szkodliwość niepożądanych zachowań jest niewielka, oraz gdy zachowania te rzadko występują i szybko przemijają.

V TECHNIKI ORGANIZOWANIA CZASU WOLNEGO

Techniki organizowania czasu wolnego dzieci i młodzieży, czyli czasu pozostającego do ich dyspozycji poza pracą czy zadaniami, jakie mają do wykonania w rodzinie i w szkole są niemniej użyteczne niż wyżej wymienione techniki. Umożliwiają uczniom korzystanie z godziwego wypoczynku i rozrywki. Wyróżnia się cztery rodzaje takich technik, mianowicie formy rekreacji:

- kulturalno – rozrywkowej,
- twórczej,
- fizycznej (ruchowej),
- działalność społeczną.

Techniki rekreacji kulturalno – rozrywkowej

Istnieją dwa rodzaje techniki rekreacji kulturalno – rozrywkowej:

- *Techniki rekreacji biernej.* Polegają m.in. na oglądaniu telewizji, słuchaniu radia lub nagrań z taśmy magnetofonowej albo z płyt i kaset kompaktowych a także na czytelnictwie książek i prasy oraz uczęszczaniu do kina, teatru, muzeum czy na wystawy.
- *Techniki rekreacji czynnej* - charakteryzują się organizowaniem gier, zabaw ruchowo-zręcznościowych, dydaktycznych, typu harcerskiego, towarzyskich i stolikowych, a także imprez i uroczystości przy współudziale dzieci i młodzieży. Do form rekreacji czynnej zalicza się również kolekcjonerstwo. Wszystkie wymienione formy umożliwiają dzieciom i młodzieży sprawdzanie swych umiejętności, praktycznej przydatności wiedzy o ludziach i świecie oraz wyrobienia towarzyskiego. Do najpopularniejszych form rekreacji czynnej można zaliczyć:
 - imprezy towarzyskie – wieczorki taneczne, spotkania z okazji Dnia Matki, Dnia Dziecka, pokazy mody, itp.
 - imprezy o charakterze obrzędowym, związane z uczczeniem tradycji i zwyczajów: andrzejkki, mikołajki, dzielenie się opłatkiem, itp.
 - imprezy z okazji rocznic narodowych i państwowych.

Techniki rekreacji twórczej

Techniki te obejmują szeroki zakres różnego rodzaju zajęć:

- *Zajęcia plastyczne*: rysowanie, malowanie, prace z różnych materiałów i tworzyw,
- *Zajęcia techniczne i konstrukcyjne o charakterze zabawowym albo praktyczno – użytecznym*: drobne naprawy sprzętu domowego, rowerów, budowanie modeli samolotów, itp.
- *Zajęcia umuzykalniające*, które polegają na organizowaniu zespołów śpiewaczych, tanecznych i orkiestrowych, koncertów życzeń.
- *Improwizacje sceniczne*. Do form tego rodzaju zalicza się także zajęcia fotograficzne i filmowe.

Stosowanie technik rekreacji twórczej wymaga często specjalnego wyposażenia w niezbędne narzędzia, pomoce i materiały. Techniki te pozwalają dzieciom i młodzieży dowartościować się, odkryć u siebie nowe możliwości i zdolności, odzyskać pewność siebie.

Techniki rekreacji fizycznej

Techniki rekreacji fizycznej, czyli ruchowej są łatwe do stosowania i cieszą się dużym uznaniem zarówno dzieci jak i młodzieży. Służą ich zdrowiu fizycznemu i dobremu samopoczuciu. Polegają głównie na organizowaniu takich form rekreacji, jak:

- Wycieczki piesze i rowerowe, autobusem lub kolejką, kilkugodzinne czy całodniowe i dłuższe (rajdy, biwaki, kuligi).
- Gry i zabawy sportowe lub ćwiczenia ruchowe (gra w siatkówkę, koszykówkę; jazda na nartach, łyżwach, workach; nauka pływania).
- Zabawy ruchowe, bieżne („wiewiórki w dziupli”, „wilki i owce”, w „chowanego”)
- Zabawy i gry terenowe, obejmujące pokonywanie przeszkód, zdobywanie umiejętności poruszania się i orientowania w terenie.

Techniki rekreacji przez działalność społeczną

Mają one na celu głównie przyswajanie przez dzieci i młodzież zachowań podporządkowanych dobru wspólnemu, w tym również zachowań altruistycznych. Polegają m.in. na:

- Podejmowaniu pracy na rzecz rówieśników, którzy potrzebują konkretnej pomocy lub wsparcia moralnego.
- Udzielaniu pomocy osobom chorym, kalekim i starym.
- Opiekowaniu się zwierzętami domowymi, łącznie z ich wyprowadzaniem i dbałością o czystość, dokarmianiu ptaków, hodowlą rybek i roślin.

- Obsłudze sanitarnej w czasie organizowanych imprez, wycieczek, rajdów.

Omówione powyżej techniki oddziaływań wychowawczych nie wyczerpują wszystkich możliwych technik tego rodzaju. Warto także zwrócić uwagę na niektóre techniki podporządkowane głównie celom dydaktyczno – wychowawczym. Są to szczególnie techniki wspomagania uczniów w nauce i techniki współpracy z rodzicami.

Pomocy uczniom w nauce można udzielić w formie indywidualnej lub zespołowej. Na specjalną uwagę zasługuje udzielenie jej w warunkach pracy zespołowej, w tym zwłaszcza w ramach tzw. zespołów wyrównawczych. Ważne jest też udzielanie pomocy w nauce przez starszych uczniów.

Natomiast techniki współpracy z rodzicami przybierają często charakter spotkań zbiorowych i indywidualnych. Pierwsze z nich odbywają się w ramach spotkań roboczych (wywiadówki), towarzyskich (spotkania okolicznościowe) i spotkań z ekspertem (spotkania z udziałem psychologa, pedagoga, lekarza, prawnika lub pracownika naukowego).

Techniki współpracy z rodzicami o charakterze spotkań indywidualnych przybierają postać konsultacji pedagogicznych, składania wizyt domowych i prowadzenia korespondencji czy rozmów telefonicznych.